

Nakoniec zaznamenajme, že vo vlnajšom ročníku Voprosov filosofii sú uverejnené aj dva príspevky československých autorov — štúdiá V. Kaigla, *Zákonnosti rozvoja ekonomických vzťahov medzi krajinami svetovej socialistickej sústavy* (č. 3) a recenzia knihy E. Kadlecovej, *Socialistické vlastenectví*, Praha 1957 (č. 2) od Viliama Hanzela.

J. S.

LA PENSÉE 1959

Popularita a obľúbenosť francúzskeho časopisu *La Pensée* nespočíva ani tak v jeho odbornom-teoretickom prínose a riešení zložitejších problémov ako v pohotovom a dobrom informovaní čitateľov o aktuálnych ideových a kultúrno-politických otázkach. K tomu treba dodať, že túto pohotovosť v referovaní a solidný prehľad o veciach dosahuje *La Pensée* vo veľkej miere vďaka rozmanitým rubrikám, nazvaným podľa povahy prinášaného materiálu „kronikou“ o literatúre, histórii atď., ďalej rubrikou „dokumentov“, „poznámok“ o knihách, „prehľadov“ o časopisoch, vedeckých diskusiách atď.

Zo svojej strany pokladám za užitočné listovať v týchto posledných stránkach *La Pensée* a zbierať zaujímavé informácie o aktualitách z vedeckého života. Človek tak nielen materiálne rozširuje svoj obzor, ale získava názornú predstavu o veľkom zápase, ktorý sa dnes na celom svete odohráva v ideovej oblasti. Filozofia, veda a umenie defilujú tu — v dôsledku jednoznačne pokrokového zamerania spolupracovníkov *La Pensée* — ako súčasť tohto zápasu, ako dôležitý prostriedok a často i zbraň, ktorou sa vybojujúvať kľúčové otázky dvoch svetov, socialistickeho a kapitalistického. Súčasne nadobúda človek takýmto prehľadom aj kritériá pre vlastnú prácu, pre snahy a výsledky našej vedy a posudzuje ich význam z vyšších a svetovejších hľadísk.

Problematika *La Pensée* je rôznorodá. Filozofické problémy síce prevažujú, ale svoje stále miesto majú tu aj otázky ekonomické, historické, estetické atď., t. j. otázky temer všetkých spoločenskovedných odborov. No z času na čas prináša *La Pensée* aj články venované prírodným vedám (v bežnom ročníku napr. astronomické — *Vypustenie sovietskej umelej družice Zeme*, X. medzinárodný astronomický kongres, P, č. 83, alebo biologické — *Biológia a kybernetika*, P, č. 86 a i.). Všetky články a pojednania, s ktorými sa na stránkach *La Pensée* možno stretnúť, majú však filozofickú zovšeobecňujúcu tendenciu a všetky smerujú k vyzdvihnutiu alebo podopreniu niektorej stránky vedeckého svetonázoru.

Tak napr. celá séria ekonomických štúdií (M. Bouvier-Ajam, *Francúzske mzdy a spoločný svetový trh*, P, č. 83, A. Barjonet, *Nové ekonomické opatrenie štátu a ofenzíva finančného kapitálu*, P, č. 84, *Trusty a roľnícke vlastníctvo*, P, č. 85, Guy Besse, *Peňazokazci francúzskej obnovy*, P, č. 84, G. Cogniot, *Legenda o ľudovom kapitalizme*, P, č. 85 atď.) ostro a kriticky pojednáva o nájostlivejších otázkach súčasnej kapitalistickej ekonómie. Bojuje proti teóriám niektorých buržoázných a revizionistických ekonómov o štátnom kapitalizme ako prechode k socializmu; rovnako sa tu vyvracia tvrdenie, že hospodárska kooperácia šiestich kapitalistických štátov so spoločným trhom je určitým krokom k prekonaniu rozporov v kapitalizme a k všestrannému blahobytu pracujúcich. Tieto články otvárajú — nám už temer zabudnutý — pohľad na bezohľadného zápasu koncentrujúceho sa finančného kapitálu s drobným podnikateľom, malým a stredným roľníkom, ukazujú podstatu a zmysel tohto zápasu ako aj jeho dôsledky pre kultúrny život širokých vrstiev kapitalistických krajín. Súčasne potvrdzujú

správnosť marxistickej analýzy vývinu kapitalizmu, jeho narastajúcich protirečení a stále vzrastajúcu prevahu socialistického spoločenského poriadku.

Veľmi inštruktívne demonštruje La Pensée protiklad socializmu a kapitalizmu v ideologickej rovine na aktuálnom probléme školských reforiem v SSSR a vo Francúzsku. V článkoch G. Cogniota *Sovietska škola hľadá do budúcnosti* (P, č. 83) a F. Secler-Riou *Školská reforma vo Francúzsku z roku 1959* vystupuje plastický rozdiel v ponímaní a realizovaní jedného a toho istého hesla: „priblížiť školu životu, výroba a praxi“ v socialistickom SSSR a kapitalistickom Francúzsku. Názorný príklad akým protirečivým cieľom slúži rovnaká tendencia v rôznych spoločenských podmienkach!

Ak k týmto článkom priberieme ďalšie príspevky z pedagogiky, ktoré sú v ročníku 1959 naozaj hodne zastúpené, napr. stať R. Garaudyho *Paul Langevin a školská reforma* (P, č. 83), ďalej stať J. Marchandovej *Laicizácia školstva, hlavný problém súčasnosti* (P, č. 86) a M. Loi *Sabotáž laickej školy* (P, č. 88), získame i prehľad o aktuálnych teoretických problémoch v pedagogike, napr. o probléme polytechnického vzdelania a možnostiach nových foriem všeobecného vzdelania, o probléme laicizácie školstva atď.

Prevratná doba, v ktorej žijeme, vtlačá svoju pečať všetkým oblastiam ľudskej aktivity. Rodia sa nielen nové problémy, ale v nových súradniciach javí sa i minulosť, história a menia sa i hodnotiace postoje, ktoré sa donedávna zdali temer ustálené. Tento proces „zákonitého prehodnocovania“ sa odráža nielen v článkoch pojednávajúcich o súčasných ideologických otázkach (napr. *Nová etapa*, P, č. 88), ale je aj podstatou celého radu historických a kultúrno-historických pojednaní (napr. *Revolučná ideológia vo Francúzsku v 18. storočí*, P, č. 86; *Znova o parížskych Sansculottoch*, P, č. 84 alebo *Sté výročie Darwinovho pôvodu druhov*, P, č. 88 a *Sté výročie Hugovej Legendy storočí*, ibid., atď.). Rovnako možno snahu o názorovú kryštalizáciu pokladať za hlavný prínos série článkov a dokumentov o otázkach práva, morálky i umenia, s ktorými La Pensée svojich čitateľov pravidelne zoznamuje. V tom je nepopierateľne zásluha tohto časopisu a súčasne jeho pomoc filozofii, ktorú so sympatiou kvitujeme.

Z vlastných filozofických článkov zaujme hneď v 1. čísle štúdia poľského profesora filozofie B. Suchodolského nazvaná *Perspektívy filozofie pokroku v 20. storočí*. Rieši v nej zaujímavý problém pokroku a vývinu v spoločnosti, a to predovšetkým z hľadiska ich jednoty a protirečivosti. V krátkom historickom exposé ukazuje, ako sa zrodila myšlienka pokroku a ako sa v rôznych historických epochách formulovala. Osobitne sa pristavuje pri Rousseauových náhľadoch, známych z jeho slávnej *Rozpravy o vedách a umeniach*; Rousseau už na počiatku modernej epochy technického a priemyselného rozkvetu postihol nebezpečenstvo určitej disonancie medzi pokrokom civilizácie a pokrokom človeka, ľudskej morálky a ľudského šťastia. Suchodolski ukazuje, ako všetky teórie pokroku v 19. a 20. storočí vychádzali v podstate z tejto distinkcie, prízvukujúč často iba jednu stránku javu a tak sa paralelne ustálili dva protikladné ideové prúdy, ktoré takmer zdiskreditovali samu myšlienku pokroku. Jeden hlásal pokrok civilizácie aj za cenu zničenia človeka, druhý predstieral obranu akýchsi — od podmienok civilizácie nezávislých — práv človeka aj za cenu poprenia civilizácie. Nebezpečenstvo tohto násilného rozštiepenia dvoch stránok pokroku, vysvetliteľné z hľadiska triednej spoločnosti, ktorá nemohla zladíť výsledky ľudskej aktivity v prírodnej a technickej oblasti s ich následkami v sociálnom živote, je v socializme objektívne likvidované. Jednako však hádže, naznačuje správne autor, tiež aj na organizáciu nášho života, a to práve prílišným zdôrazňovaním jeho technicko-mechanizačnej stránky.

Základná myšlienka filozofie pokroku, s ktorou sa nevyhnutne musí zaoberať aj

marxista, a to v šľapajách Marxovho materialistického humanizmu, je: čo robiť, aby pokrok civilizácie bezpodmienečne zostal v službách človeka, aby ľudstvo z hľadiska svojich potrieb, rozvoja a svojho šťastia rozhodovalo o svete, ktorý samo dobýja, mení a tvorí. K tejto otázke, zdôrazňuje autor, má filozofia a bude mať aj v budúcnosti ešte čo povedať.

Pekná štúdia z dejín francúzskej filozofie, ukážka, že aj revolučné tradície tejto filozofie možno ešte obohacovať o dôležité postavy, je stať sovietskeho filozofa P. V. Volgina J. J. Pillot, *utopický komunista* (P, č. 84). Výstižne v nej ukazuje, na analýze základných Pillotových prác, jeho vzostupný ideový vývin od neskorosvietenskej kritiky spoločnosti k zanietenému revolučnému programu a vyzdvihnutiu komunistických ideálov spoločnosti.

Nekonvenčný článok je venovaný hodnoteniu Leninovho *Materializmu a empirio-kriticizmu*, a to pri príležitosti 50. výročia jeho vyjdenia (L. Sève, *Aktuálnosť Materializmu a empirio-kriticizmu*, P, č. 84). Autor sleduje význam tohto diela z dvoch hľadísk: na jednej strane ukazuje, ako sa od momentu jeho preloženia do francúzštiny (roku 1928, druhé vydanie roku 1948) stalo základnou pomôckou pri formulovaní pokrokového marxistického myslenia. Politzer, Solomon, Langevin a prostredníctvom nich celá súčasná generácia francúzskych materialistov, ako napr. Garaudy, Besse, Suret-Canal atď. vracali sa k nemu opätovne tak pre teoretické poznatky ako aj pre osvojenie si správnej línie v ideologických otázkach vôbec.

Z druhej strany ukazuje autor, ako naopak niektorí iní filozofi, ktorí donedávna vystupovali pod pláštikom marxizmu, prejavili svoj revizionistický postoj aj vo vzťahu k tomuto Leninovmu dielu. Ako príklad uvádza H. Lefebvra, ktorý vo svojich prácach *Leninovo myslenie* z roku 1957 a *Aktuálne problémy marxizmu* z roku 1958 falošne interpretuje práve základné miesta z *Materializmu a empirio-kriticizmu*. Leninovi imputuje názor, že materializmus rovnako ako idealizmus sú filozoficky iba postuláty, predpoklady, počiatočné fázy, ktoré ako také nie sú a nemôžu byť dokázané. Podľa Lefebvra — a argumentuje sa tu práve Leninom — materializmus nemôže teda teoreticky vyvrátiť idealizmus, lebo sám filozoficky nebol dokázaný, ale jednoducho prijatý ako postulát. Autor ukazuje, o aké, prinajmenšom zlé pochopenia Lenina ide v tomto prípade. Veď z konštatovania, že materializmus spočíva v uznaní prvotnosti hmoty ako najvšeobecnejšej filozofickej kategórie, ktorú nemožno odvodiť od žiadnej inej, nemôže filozof a najmä marxista usúdiť, že materializmus je nedokázateľný! Okrem toho Lefebvre obchádza — akoby zámerne — celý Leninov výklad o dôkaze prvotnosti hmoty, t. j. otázky ľudskej skúsenosti a praxe.

Aj v ďalších problémoch a konfrontáciách odhaľuje Sève Lefebvrovo taktizovanie, vytáčanie a falšovanie Lenina. Tak napr. nie je ťažké pochopiť, v či prospech prekrúca Lefebvre známe Leninovo konštatovanie „že protiklad medzi hmotou a vedomím má absolútny význam len v medziach veľmi ohraničenej oblasti, v danom prípade iba v medziach základnej gnozeologickej otázky, čo uznať za prvotné a čo za druhotné“, v tom zmysle, že „protiklad medzi materializmom a idealizmom (medzi hmotou a vedomím alebo myslením) nie je absolútny — iba v určitých jasne vymedzených hraniciach“!

V súvislosti s otázkami revizionizmu a dogmatizmu demonštruje autor aj všeobecne — nielen na prípade Lefebvrovom — význam Leninovho *Materializmu a empirio-kriticizmu* pre našu súčasnosť a pre politiku komunistických strán.

Ešte iný zaujímavý článok je venovaný Leninovmu *Materializmu a empirio-kriticizmu*. L. Langevinová píše o jeho význame pre vyučovanie fyziky. Dotýka sa aj aktuálnej otázky vzájomného pomeru filozofie a prírodných vied, a to najmä metodolo-

gického významu filozofie pre prírodné vedy. Ukazuje ďalej známe fakty, že otázky exaktných vied sú v popredí aj v kapitalistickom svete (lebo od nich závisí koniec-koncov stav výroby, techniky a teda i zisku kapitalistov), ale stav výuky týchto vied je ešte i dnes ideologicky vo vleku cirkvi ako v stredoveku a učebnice sú staré niekoľko desaťročí.

Z najobsiahlejších a z našej strany najvítanejších filozofických príspevkov ročníka 1959 je štúdia známeho nám už L. Sèva *Panoráma súčasnej francúzskej filozofie*. Štúdia je síce na pokračovanie a v prvej uverejnenej časti sa o súčasnosti nedozvieme temer nič, zato nás však širokým úvodom zoznamuje, ako sám autor hovorí, s jej historickými koreňmi. Siahá až do počiatku 19. storočia a načrtáva štyri základné filozofické prúdenia, ktoré formovali jeho ideový profil:

1. materialistický prúd ako pokračovanie materializmu 18. storočia a predchodca revolučného proletárskeho materializmu;

2. pozitívizmus ako ideologický výraz radikálnej a laickej buržoázie, ktorý sa v širšom zmysle objavil už pred Comtom a postupne prenikol — najmä vo svojej sociologickej forme — aj na univerzitu. Obidva tieto prúdy sa vyvíjali v protiklade s

3. katedrovým spiritualizmom (spiritualisme universitaire) ako dominujúcou filozofickou formou liberálnej a oportunistickej buržoázie, preferovanej oficiálnymi vládnúcimi kruhmi a s

4. cirkevnou katolíckou filozofiou rozličných odtieňov, ktorá sa postupne organizovala na báze tomizmu.

Popri tejto historickej schéme uplatňuje L. Sève na skúmaný materiál aj všeobecnejšiu filozofickú schému platnú pre vývin filozofie vôbec, t. j. základný marxistický poznatok o dejinách filozofie ako boji materializmu a idealizmu. Toto ho, prirodzene, privádza od špecificky filozofických problémov aj k náčrtu politickej a ideologickej situácie vo Francúzsku v 19. storočí, predovšetkým k otázke vzťahu filozofie a sociálnych tried. Pre historikov filozofie je poučné, ako odôvodňuje autor tieto svoje metodologické postuláty, ako zladuje historickú diferenciaciu smerov s ich filozofickým zaťažením do línie materializmu a idealizmu.

Z tohto dvojitého aspektu — historicko-gnozologického — ukazuje potom postupne všetky štyri spomínané prúdy. Jeho analýze možno síce vyčítať, že zostáva viac pri všeobecných konštatovaniach, generalizáciách a málo sa dotýka konkrétnych problémov a postáv, no na druhej strane vyzdvihnutím základných determinantov prispieva k plastickému vystihnútiu atmosféry doby, takže štúdia môže slúžiť ako naozaj dobrý úvod k poznaniu vývinu filozofie 19. a 20. storočia vo Francúzsku.

Tolko k najzaujímavejším článkom roč. 1959. Nakoniec odporúčame našej verejnosti sledovať sústavnejšie La Pensée, ktoré pri svojej mnohostrannosti môžu vyhovieť záujmom najrozmanitejších profesií i milovníkom vied a umenia vôbec.

E. Városová

1.—4. č. 7. ROČ. NEMECKÉHO FILOZOFICKÉHO ČASOPISU

Z neúplného ročníka Nemeckého filozofického časopisu, ktorý sme mali k dispozícii, vidíme, že jeho celkový charakter určujú predovšetkým aktuálne otázky a problémy, špecifickosť situácie v Nemecku, nástojčivé požiadavky triedneho boja a úlohy ideologickej práce v tomto boji. V časopise prevažujú pôvodné práce, diskusie a polemiky nad prekladmi. Keďže v tomto roku uplynulo 50 rokov od vydania Leninovho